

Peter D. A. Boyd; Pimpinellaruusujen jäljillä

Suomennos: Ari Hyvärinen

BOYD, P.D.A. 2005. 'A Personal Crusade in Search of Scots Roses' / 'Ein persönlicher Kreuzzug auf der Suche nach Dünenrosen'. Rosenjahrbuch 2005, Verein Deutscher Rosenfreunde e. V., Baden-Baden, Germany. pp. 117-129

Englannin **Scots Rose** tarkoittaa vanhoja, skotlantilaista alkuperää olevia pimpinellaruusun *Rosa spinosissima* (syn. *R. pimpinellifolia*) lajikkeita sekä joitakin ns. tarhapimpinellaruusuja, jotka ovat risteymäsyntyisiä, mutta joissa on pimpinellaruusun tunnusmerkkejä. (Suomennoksessa kaikista käytetään yksinkertaista nimeä pimpinellaruusu.).

Kasvatan pimpinellaruusuja puutarhassani, joka sijaitsee Shropshiren kukkuloilla yli 300 metriä merenpinnasta lähellä Englannin ja Walesin rajaa. Se on vasta valmistuksessa oleva puutarha, joka muotoutuu usean hehtaarin alalle karuun ja tuuliseen kukkulanrinteeseen. Olosuhteiltaan se vastaa joitakin seutuja Skotlannissa. Minulla on puutarhasaralla useita kiinnostuksen kohteita, mutta yksi niistä on pimpinellaruusujen keräily, kasvattaminen ja tutkiminen. Minua kiehtoo tämän 1800-luvun alkupuolella muodissa olleen ruusuryhmän historia, jota monikaan puutarhaharrastaja ei tunne.

Puutarhassani kasvavat pimpinellaruusut tuottavat minulle paljon iloa, koska ne ovat viehättäviä ja menestyvät hyvin karuissa olosuhteissa. Ne myös tuovat mieleeni tapaamani ihmiset ja paikat, joissa olen käynyt tutkimusmatkoillani.

Olen ollut kiinnostunut näistä ruusuista 1960-luvulta lähtien, jolloin eräs perhetuttava antoi minulle valkoisen kerrotun pimpinellaruusun taimen, joka oli peräisin tunnetun englantilaisen puutarhapersoonan **Gertrude Jekyllin** puutarhasta. Tämän ruusun taimet ovat matkanneet mukanani puutarhasta puutarhaan yli 40 vuoden ajan ja se on yhä yksi suosikeistani. Vuonna 1966 pääsin Aberdeenin yliopistoon Pohjois-Skotlantiin opiskelemaan kasvitiedettä ja geologiaa. Opintojen puitteissa tutustuin Skotlannin eristyneisiin luonnonvaraisiin paikkoihin, mutta myös hienoihin puutarhoihin. Menimme vaimoni Evelynin kanssa naimisiin Aberdeenissa 1969 ja vietimme useita vuosia tutkimalla Skotlannin villejä seutuja. Löysimme pimpinellaruusun luonnonmuotoja sekä vanhoja lajikkeita, joita yhä kasvoi hylätyillä raunioilla. Nämä ruusut, kuten myös Royal National Rose Societyn St. Albansin puutarhasta lahjoituksena saadut pistokkaat sekä 1970-luvulla brittiläisistä taimistoista saatavilla olleet lajikkeet kasvattivat kokoelman noin tusinaan.

Vuosien varrella näitä ruusuja tai niiden taimia siirrettiin puutarhasta puutarhaan, kun muutimme ympäri Brittein saaria. Kuitenkin vasta asetuttuamme nykyiseen kotiimme 1997 päätin alkaa harrastaa pimpinellaruusuja aktiivisemmin. Aloin matkustaa säännöllisesti Skotlantiin, kun poikamme pääsi opiskelemaan St. Andrews'n yliopistoon ja käytin hyväkseni matkoja tutkiakseni vanhoja puutarhoja pimpinellaruusujen toivossa. Poikamme valmistuttuakin päätin jatkaa Skotlannin-matkoja kesäkuussa, kun ruusut kukkivat, ja palata sitten lokakuussa luvan kanssa keräämään löytöruusujeni juurivesoja.

Vuonna 1998 sain lisärohkaisua vanhojen lajikkeiden keräämiseen **Mary McMurtrien** pimpinellaruusukirjasta. Tämän kirjan julkaiseminen oli yllätys, mutta myös suuri ilonaihe – en ollut tiennyt, että joku muukin voi olla kiinnostunut pimpinellaruususta! Hänen kirjastaan sain toisten pimpinellaruusuharrastajien nimiä, joten minun oli mahdollista ottaa yhteyttä Iris Strachaniin ja tri Peter Waisteriin sekä myös Maryyn ja hänen perheeseensä.

Mary McMurtrie syntyi kesäkuussa 1902 Skenen kylässä Skotlannin Aberdeenshiresä ja kuoli 1. marraskuuta 2003 ollessaan 101-vuotias. Hän oli Britannian vanhin työskentelevä taiteilija, kirkkoherran leski, taimistoviljelijä, neljän lapsen äiti ja 17 lapsen isoäiti. Hän julkaisi ensimmäisen kirjansa *The Wild Flowers of Scotland* vuonna 1982 ollessaan 80-vuotias. Hän maalasi kukkia Skotlannissa, Keniassa ja Algarvessa.

Mary McMurtrien kirjassa *Scots Roses of hedgerows and wild gardens* on edelleen parhaat pimpinellaruusukuvat ja kuvaukset 67 lajikkeesta. Kirja julkaistiin 1998 Maryn ollessa 96-vuotias, ja muiden kirjojensa tavoin hän on kuvittanut sen viehättävillä akvarelleilla. Kirja ei syntynyt pelkästään etevän taiteilijan siveltimestä, vaan se on myös kasviharrastajan käsialaa. Maryllä oli menestyvä taimisto, joka oli erikoistunut kivikkokasveihin ja vanhanaikaisiin kasveihin, kunnes hän jäi kahdeksissakymmenissä ”eläkkeelle”. Maryn kirja *Scottish Wild Flowers* julkaistiin 2001 ja hänen viimeiseksi jäänyt kirjansa *Old Cottage Pinks* (vanhat puutarhaneilikat) tammikuussa 2004 kaksi kuukautta hänen kuolemansa jälkeen. Tapasin Maryn vasta kun hän oli jo 98-vuotias. Vaikka olin alkanut keräillä pimpinellaruusuja yli 30 vuotta aikaisemmin, Maryn kirjan julkaiseminen vaikutti uudelleen heränneeseen kiinnostukseeni. Vierailin useita kertoja Maryn ja hänen perheensä luona heidän Aberdeenin-kodissaan ja näin hänet viimeisen kerran kesäkuussa 2003. Vaikka Mary oli kuuroutunut, hänen näkönsä oli yhä erinomainen (Mary maalasi ilman silmälaseja), hänen järkensä oli terävä ja hänen luonteensa yhtä ihastuttava kuin maalaamansa pimpinellaruusutkin. Minulla on miellyttäviä muistoja iltapäiväkeskusteluista Maryn ja hänen tyttärensä Elspeth Hastonin kanssa, joka myös on pimpinellaruusujen keräilijä.

Matkoillani Skotlannissa ja muualla olen tavannut kiinnostavia ihmisiä ja ystävyystynyt monien kanssa. Kokoelmani on karttunut saadessani taimia yksityishenkilöiltä ja historiallisten puutarhojen omistajilta tai ylipuutarhureilta. Olen myös ostanut ruu-

suja taimistoista Britanniasta, Suomesta, Tanskasta, Belgiasta, Ranskasta ja muualta. Arvelen pimpinellaruusukokoelmani olevan Britannian laajin (noin 200 lajiketta ja lisäksi lukemattomia siementaimia), mutta tutkittuani pimpinellaruusujen historiaa olen saanut selville, että ennen taimistoista sai **yli 600** nimettyä lajiketta – tämä on jopa enemmän kuin aikaisemmat kirjoittajat ovat havainneet.

Nykyään brittitaimistoista saa vain noin 20 pimpinellaruusulajiketta, mutta samaa lajiketta myydään joskus eri nimillä ja päinvastoin, eri lajikkeita samalla nimellä. Myös joitakin 1900-luvun *Rosa spinosissima* -hybridejä, kuten 'Frühlingsgold', myydään nimen Scots Rose alla. **Frühling-sarja** ja muut modernit monimutkaiset hybridit ovat kauniita ruusuja sinänsä, mutta niissä ei ole samaa tuntua kuin 1800-luvun lajikkeissa, jotka ovat lähempänä *R. spinosissima* lehdistöltään, habitukseltaan ja muilta ominaisuuksiltaan. Jopa vanha ja suosittu 'Stanwell Perpetual' (1838) on monimutkainen hybridi ja siltä puuttuu aidon Scots Rosen luonne.

lehtiartikkeleissa ja kotisivullani osoitteessa: www.peterboyd.com Pimpinellaruusukokoelmani on jätetty the National Council for the Conservation of Plants and Gardens (NCCPG) -lautakunnan arvioitavaksi. Se päättää myöntääkö kokoelmalle National

Collection -asema. * Tavoitteenani on toimittaa oikein nimettyjä lajikkeita kasvitieteellisiin puutarhoihin ja lisättäviksi taimistoihin, jotta ne eivät katoa viljelystä ja ovat nykypuutarhaharrastajien saatavilla. En ole kuitenkaan keskittynyt pelkästään elossa oleviin lajikkeisiin, vaan kirjoitan kirjaa pimpinellaruusujen historiasta ja nimistöstä. Sen on tarkoitus olla puutarhahistorioitsijoiden ja ruusuharrastajien mahdollisimman täydellinen tietolähde viittauksineen. Olen tehnyt listan melkein 700 pimpinellaruusulajikkeesta käyttäen hyväkseni 1700–2000-lukujen taimihinnastoja, ruusukirjoja ja muita julkaisuja. Aion sisällyttää kirjaani täydellisen luettelon kaikista tunnetuista vanhoista ja uusista lajikkeista sisältäen lajikkeen kuvauksen, jos sellainen suinkin on olemassa. Työni on loppusuoralla, mutta olen jo ennakkoon kertonut pimpinellaruusuista ja tutkimukseni alustavista tuloksista eri lehtiartikkeleissa ja kotisivullani osoitteessa: www.peterboyd.com .

Tutkimukseni edetessä otin yhteyttä tri **Volker Wissemanniin**, joka työskentelee Jenan yliopiston Institut für Spezielle Botanik -laitoksessa. Olin kiinnostunut hänen vil-

Tutkimukseni edetessä otin yhteyttä tri **Volker Wissemanniin**, joka työskentelee Jenan yliopiston Institut für Spezielle Botanik -laitoksessa. Olin kiinnostunut hänen vil-

lin *Rosa spinosissiman* geeniperimän selvittämistyöstään, jota hän teki työskennellessään Lontoon The Natural History Museumissa. Kerroin Wissemannille omasta työstäni lajin viljelymuotojen parissa ja niinpä hän antoi kopiot ruusulajeja käsittelevistä julkaisuistaan.

Seuraavana vuonna (2004) sain kutsun tri Wissemannilta ja rouva **Hella Brummelta**, vierailta Sangerhausenin Europa-Rosariumissa. Rouva Brumme on kyseisen rosariumin johtaja. Stiftung des Vereins Deutscher Rosenfreunde oli valmis rahoittamaan matkani, jos avustaisin heidän *Rosa spinosissima* -lajikkeidensa tunnistamisessa. Olin ilahtunut jos kohta hieman peloissanikin! Vierailin rosariumissa toukokuun 2004 lopussa ja kaikki joita tapasin Sangerhausenissa saivat minut tuntemaan itseni tervetulleeksi. Koska saksantaitoni on huono, olin kiitollinen tri Wissemannin, rouva Brummen ja hänen kollegoidensa kärsivällisyydestä ja hyvästä englannintaidosta. He tekivät vierailustani miellyttävän ja hedelmällisen. Ennen kuin kirjoitan tarkemmin matkastani Europa-Rosariumiin, kerron jotakin pimpinellaruusujen luonteesta ja niiden historiasta, jotta vierailuni asettuu paremmin asiayhteyteen.

Pimpinellaruusujen piirteitä

Rosa spinosissiman lajikkeita kutsutaan nykyisin englanniksi nimellä Scots Roses tai Scots Briars *) mutta kun ne olivat suosionsa huipulla 1800-luvun alussa, niitä kutsuttiin nimellä Scotch Roses. *R. spinosissima* (syn. *R. pimpinellifolia*) kasvaa Britanniassa villinä. Vaikka nimeä *R. spinosissima* käytetään monessa Euroopan maassa ja Pohjois-Amerikassa, Britanniassa suositaan nimeä *R. pimpinellifolia*. Nimen Scots Roses ohella voidaan englanniksi joskus kutsua kyseisiä ruusuja nimellä Pimpinellifolias. Sanan kirjoitusasu vaihtelee hieman eri kielten mukaan. Jos termiä pimpinellifolia haluaa käyttää eri kielten välillä, on syytä varmistua puhutaanko juuri *R. spinosissimasta* vai myös lähilajeista, kuten *R. sericea*, joka kuuluu pimpinellifolia-ryhmään.

Rosa spinosissima

Kuva: Pirjo Rautio, Simolan rosario

Villit pimpinellaruusut ovat ilahduttavia pieniä ruusuja ja niiden erityisluonteessa on jotain hyvin vetoavaa. Vaikka yksittäiset kukat ovat vain n. 5 cm le-

veitä, niitä muodostuu tavallisesti niin runsaasti, että yksittäinen pensas on varsinainen tuoksuva nähtävyys. Ne pitävät täydestä auringosta, ovat hyvin kestäviä, viihtyvät huonossakin hiekkaisessa tai kivisessä maassa ja hyvin juurruttuaan kestävät lisäksi kuivuutta. Hyväntuoksuiset yksinkertaiset valkoiset kukat aukeavat piikkisille pienilehtisille oksille ja useimmat muodot tekevät runsaasti juurivesoja. Kukat eivät kuitenkaan aina ole valkoisia ja oletettavasti eristyksissä olevissa villipopulaatioissa on pensaita, joissa on kermanvärisiä, vaaleanpunaisia tai voimakkaamman värisiä kukkia. On hieman erimielisyyttä siitä ovatko kaikki värit luonnostaan lajin sisällä syntyneitä vai onko kyseessä pölyttyminen muilla lajeilla. Myös varret, sukaset, piikit ja lehdet voivat vaihdella villipopulaatioissa huomattavasti ja näitä muotoja on valikoitu viljelyynkin. Lajin kiulukat ovat kuitenkin normaalisti pyöreitä ja niin tumman purppuranvärisiä, että vaikuttavat miltei mustilta.

Villien ja viljeltyjen muotojen siementaimissa on havaittavissa vielä suurempaa vaihtelua kuin luonnossa. Niissä on kukiltaan yksinkertaisia, puolikerrottuja tai kerrottuja lajikkeita, joiden väri vaihtelee valkoisesta, kermanvärisestä, keltaisesta, vaaleanpunaisesta, punaisesta ja purppuranvärisestä malvanväriseen. Lisäksi eräissä on selvästi kirjavat, marmorikuvioiset tai juovikkaat terälehdet. Viljellyillä muodoilla voi myös olla huomattavaa vaihtelua kiulukoiden värissä tai muodossa, mikä viittaa risteytymiseen toisen lajin tai lajikkeen kanssa, joka voi itsessään olla moninkertainen risteymä. Joillakin villeillä tai viljellyillä muodoilla on lisäksi loistava keltainen, oranssi, punainen tai purppuranväriäinen syysväri. Pimpinellaruusut kukkivat runsaasti suhteellisen lyhyen aikaa ja uutta kukintaa saadaan odottaa seuraavaan vuoteen, kuten on myös useimpien lajien ja vanhojen lajikkeiden kohdalla. Britanniassa pimpinellaruusut kukkivat touko-, kesä- tai heinäkuussa riippuen kyseessä olevasta lajikkeesta, kevään aikaisuudesta sekä puutarhan pohjoisuudesta tai korkeudesta merenpinnasta. Ne eivät kuki läpi kesän, kuten monet modernit ruusut, mutta aikaisimmin kukkivat

voivat tehdä muutaman kukan syksylläkin. Minkä kukinnan pituudessa menettävät, pimpinellaruusut korvaavat kiiltävänmustilla kiulukoidella ja viehättävällä lehdistöllä, joka saattaa saada lisäksi kauniin syysvärin.

'Double Blush' Kuva: Pirjo Rautio, Simolan rosario

Taimistoviljelijöiden mukaan joitakin lajikkeita on

vaikeaa lisätä silmuttamalla. Niitä on kuitenkin helppo lisätä juurivesoista tai pistokkaista. Pimpinellaruusut ovat tyypillisesti sellaisia vanhoja puutarhakasveja, joita on levitetty suoraan ystävältä ystävälle. Siksi jokin tietty lajike saattaa olla hyvin yleinen jollakin seudulla, mutta täysin tuntematon sen ulkopuolella. Ne tunnetaan tavallisesti vain antajan tai lähtöpaikan nimellä.

*) englannin sana briar (kirj. myös brier) tarkoittaa mm. piikkipensasta, erityisesti vilpuruusua.

Pimpinellaruusujen historiaa lyhyesti

Ainoat pimpinellaruusut, jotka mainitaan **ennen vuotta 1800** ilmestyneissä taimilueteloissa ovat yksinkertainen valkoinen, yksinkertainen punainen ja yksinkertainen marmorikuvioinen tai raidallinen. Vaikka arvelen lajikkeen '**Double White**' syntyneen joko luonnossa tai puutarhassa paljon ennen vuotta 1800, sitä ei ole todistettavasti ollut tarjolla taimistoissa. Ensimmäiset kerrotut pimpinellaruusut kasvatettiin oletettavasti Perthiläisessä **Messrs. Dickson and Brownin** (myöh. Dickson and Turnbull) taimistossa. Vuonna **1793 Robert Brown** veljineen siirsi taimistoon joitakin villejä pimpinellaruusuja Kinnoullin kukkulalta. Eräässä näistä oli hieman punertavat terälehdet ja tämän yhdessä siementaimessa oli tavanomaista enemmän terälehtiä. Toistuvan kylvön ja valinnan avulla saatiin aikaan puolikerrottuja muotoja ja vuosiin 1802 ja 1803 mennessä oli valmiina kahdeksan hyvää kerrottukukkaista lajiketta lisättäväksi ja myytäväksi. Dickson and Turnbullin Perthin taimistoa ei enää ole olemassa ja suurin osa alueesta, jossa taimisto sijaitsi sekä Kinnoullin kukkulan länsirinteet alas Tayhin asti, on jo aikaa sitten rakennettu. Osa taimiston maista lähellä Tay-jokea Kinnoullin kirkonraunioista etelään on nykyään julkista puistoa, mutta siellä ei ole ainuttakaan pimpinellaruusua.

Noin vuonna 1805 **Robert Austin** glasgowlaisesta Austin and McAslanin taimistosta sai kasveja Perthin taimistosta. Suunnilleen vuoteen 1820 mennessä hän oli jalostanut noin 100 uutta kerrottua pimpinellaruusulajiketta. 1820-luvun puoliväliin mennessä Robert Austin myi jo yli 200 lajiketta. Muut taimistoviljelijät Skotlannissa ja Englannissa jalostivat toisia pimpinellaruusulajikkeita. Useimmat näistä viljelijöistä, myös Lontoon liepeillä toimivat, olivat joko Skotlannista muuttaneita tai heillä oli skotlantilaisia sukujuuria. Näyttää siltä, että pimpinellaruusujen kasvattamisesta tai myynnistä oli tullut skotlantilaisten ylpeyden aihe.

Myös monet suurten yksityiskartanoiden ylipuutarhureista Englannissa, Walesissa ja Irlannissa olivat skotlantilaisia. Skotteja oli suosittu näissä viroissa 1700-luvulta lähtien. Siksi ei olekaan yllättävää, että monilla englantilaisilla maanomistajilla oli laajat pimpinellaruusukokoelmat joko omaa makuaan ilmentämässä tai ylipuutarhurinsa myötävaikutuksella. Ehkä laajin kokoelma oli **Woburn Abbeyssä**, joka oli kuudennen Bedfordin herttuan, John Russellin koti. Hän oli intohimoinen puutarhaharrastaja

ja hänen ylipuutarhurinsa oli James Forbes Perthshirestä, Skotlannista. Vuoteen **1833** mennessä Woburn Abbeyssä oli **Rosarium Scoticum**, jossa oli **yli 260** *Rosa spinosissima* lajiketta. Tietojeni mukaan tätä kokoelmaa ei enää valitettavasti ole olemassa. Toinen laaja pimpinellaruusukokoelma istutettiin leveäksi pensasaidaksi **Dalkeith Palacen** (Buccleuchin herttuan koti) maille lähelle Skotlannin Edinburghia. Todennäköisesti sen perusti silloinen ylipuutarhuri Charles McIntosh niinkin myöhään kuin 1850, mutta oletukseni mukaan se on voitu luoda aiemminkin. Siinä oli alun perin noin 150 lajiketta, mutta vuoteen 1900 mennessä lukumäärä oli enää 90. Nykyään tästä merkittävästä kokoelmasta ei ole mitään jäljellä. Kaiken kaikkiaan pimpinellaruusut olivat alkaneet menettää suosiotaan muutamia vuosia ennen vuotta 1850. Yleisesti uskotaan, että se johtui pimpinellaruusuja paljon pitempään kukkivien uusien kiinalaisperäisten ruusuristeymien markkinoille tulosta. Varmasti tällä olikin merkitystä. Uskon, että siihen vaikutti myös joidenkin pimpinellaruusujen jalostajien ja heidän tukijoidensa kuolema; **Robert Austin** kuoli 1830 ja Bedfordin herttua 1839. Alkusysäyksen Perthissä antanut **Robert Brown** oli muuttanut Amerikkaan ja kuoli lähellä Philadelphiää 1845. Shirley Hibberd sanoi vuonna 1898 kirjassaan *The Amateurs Rose Book*, että pimpinellaruusuja tavataan vain vanhoissa puutarhoissa ja että ne ovat täysin poissa muodista. **Gertrude Jekyll**, joka erityisesti piti pimpinellaruusuista ja käytti niitä puutarhasuunnitelmissaan, kirjoitti kirjassaan *Roses for English Gardens* (1902): ”Henkilöiden, jotka ovat kiinnostuneita näistä ruusuista, kannattaa kysellä niitä vanhoista skotlantilaisista puutarhoista, joista epäilemättä yhä löytyy hienoja muotoja, jotka eivät ole päässeet markkinoille.” Juuri tätä olen itse tehnyt viime vuodet!

Vaikka vanhat lajikkeet olivat menneet muodista vuoteen 1900 mennessä, itse lajia käytettiin laajalti ruusunjalostuksessa 1900-luvulla. Kanadassa tri **Frank Skinner** (jälleen eräs Skotlannista muuttanut) ja muutamat muut jalostivat joukon risteymiä,

jotka selvisivät äärimmäisen kylmistä Kanadan talvista. Saksassa **Kordes** jalosti Frühling-ryhmän (esim. 'Frühlingsmorgen'). Viime aikoina Suomessa on tehty risteytyskokeita, joissa on suosittu pimpinellaruusuja niiden kestävyysvuoksi. Vaikka nämä lajikkeet ovat kauniita ruusuja, niillä ja monilla muilla moderneilla risteymillä ei mielestäni ole aidon Scots Rosen viehkeyttä.

'**Suzanne**', Skinner, 1949. Kuva: Pirjo Rautio, Simolan rosario

Ongelmia pimpinellaruusulajikkeiden nimeämisessä

Ensimmäinen pimpinellaruusuista pidempään kirjoittanut oli **Joseph Sabine**. Artikkelissaan julkaisussa Transactions of the Horticultural Society of London (1822) hän kuvasi kerrottujen pimpinellaruusujen kehitystä ja ehdotti lajikkeiden luokittelusysteemiä ja kuvaavien nimien antamista. Taimistoviljelijät halusivat kuitenkin nimetä uudet ruusunsa ystävien, perheenjäsenten, asiakkaiden, kuninkaallisten tai aristokraattien mukaan. He saattoivat myös käyttää historiallisia, kirjallisia tai myyttisiä nimiä, mutta myös kaupunkien, kylien, jokien tai muiden paikkojen nimiä. Koska taimistot myivät 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa sekä nimettyjä pimpinellaruusulajikkeita että sekalaisia nimeämättömiä siementaimia, voi vanhoista puutarhoista löytää ruusuja, joilla ei ole koskaan mitään nimeä ollutkaan. Monet nykyään käytetyistä nimistä, kuten '**Glory of Edzell**', '**Mary Queen of Scots**' ja '**William III**' puuttuvat 1900-lukua aikaisemmista taimihinnastoista tai muista luetteloista. Ne ovat todennäköisesti uusia nimiä vanhoille lajikkeille, jotka alun perin olivat toisennimiä tai joilla ei ollut nimeä lainkaan.

'**Glory of Edzell**' Kuva:
Pirjo Rautio, Simolan rosario

Ongelma on monitahoinen, koska samaa lajiketta myydään eri nimillä eri taimistoissa tai samalla nimellä saatetaan myydä eri lajik-

keita niin Britanniassa kuin muuallakin. Vanhoja lajikkeita, jotka ehkä ovat peräisin Britanniasta, on myös ”löydetty” muista maista ja nimetty uudelleen kyseisen maan kielellä. Lisäksi kuvailevat nimet, kuten '**Double White**' tai '**Double Pink**', ovat tarkkoja sinänsä mutta ongelmallisia, koska on olemassa useita kerrottuja valkoisia lajikkeita ja lukuisia kerrottuja vaaleanpunaisia. Useita eri lajikkeita myydään tunnetuilla nimillä, kuten '**Andrewsii**', '**Mary Queen of Scots**' ja '**William III**'. '**Glory of Edzell**' on niitä harvoja, jotka yleensä on johdonmukaisesti nimetty oikein, mutta en ole onnistunut löytämään lajikkeen alkuperää. Olen haastatellut lähellä Brechiniä Skotlannissa sijaitsevan Edzellan asukkaita, jotka kasvattavat lajiketta, mutta he ovat ostaneet sen erästä hyvin tunnetusta ruusutaimistosta sen Edzell-nimen takia! Olen huomannut, että Pohjois-Euroopassa ollaan erityisen kiinnostuneita pimpinellaruusu-

ista, erityisesti Tanskassa, Ruotsissa ja Suomessa. Lajikkeiden kestävyyttä arvostetaan ennen muuta **Suomessa** ja todennäköisesti siellä myydään enemmän *Rosa spinosissiman* lajikkeita ja hybridejä kuin missään muualla. Monet näistä (paitsi 'Poppius') on ”löydetty” vanhoista puutarhoista ja niille on annettu uusi suomalainen nimi. Ehkä suurin osa tuli maahan 1800-luvulla Britanniasta, mutta alkuperäinen nimi on unohtunut, kuten Britanniassakin. Valitettavasti vain muutamat niistä sadoista pimpinellaruusulajikkeista, joiden nimen olen löytänyt vanhoista kirjoista tai taimihinnastoista, on kuvattu riittävän tarkasti tai ovat niin ainutlaatuisia, että vanhaa nimeä on voinut varmuudella käyttää löytöruusulle. Pimpinellaruusujen nimeäminen on ongelmallista ja joskus on vain pakko kuvata kyseinen lajike mahdollisimman tarkasti ja annettava sille uusi nimi, joka pohjautuu kuviin ja sanalliseen kuvaukseen. Myös tavat, joilla kasvitieteilijät tai toisaalta puutarhaharrastajat kuvaavat yksittäistä kasvia tai kasviryhmää, voivat poiketa toisistaan. On mahdollista, että puutarhaharrastajat tuntevat vain tietyn lajin viljelyssä olevan lajikkeen, mutta eivät välttämättä tiedosta, että luonnossa kyseinen laji on paljon muuntelevampi eikä niin tarkkaan rajattavissa.

'Mary Queen of Scots'

Kuva: Pirjo Rautio, Simolan rosario

On useita tuntomerkkejä, joilla eri lajikkeet voidaan erottaa toisistaan. Lajike voi olla valittu lajin normaalin muuntelun piiristä tai se voi

olla risteymäalkuperää, jolloin siinä on toisen (tai useamman) lajin piirteitä, mikä monimutkaistaa asiaa. On vaikeaa tietää kuinka moni nimetyistä pimpinellaruusulajikkeista on lajin luontaisen muuntelun, mutaation tai silmumutaation synnyttämä. Toisaalta ei voi olla varma kuinka moni on lajienvälinen luonnonristeymä tai toisaalta mehiläisten aikaansaama tahaton risteymä puutarhassa tai taimistossa. Voi myös olla, että lajike on tarkoituksella jalostettu risteyttämällä laji tai lajike toisen kanssa. *Rosa spinosissiman* luonnonhybridien määrää rajoittaa muiden samalla alueella kasvavien, yhtä aikaa kukkivien ruusulajien määrä. Laji, joka normaalisti kukkii kuukautta myöhemmin kuin *R. spinosissima*, risteytyy luonnossa epätodennäköisemmin sen kanssa kuin laji, jonka kukinta-aika sattuu samaan aikaan. Puutarhassa tai taimistossa voivat lajit, joilla ei ole yhteistä luontaista kasvupaikkaa, risteytyä keskenään. Myös siirtämällä kukinta-aikaa kasvihuoneessa, säilyttämällä siitepölyä myöhempää käyttöä

varten tai muuten manipuloimalla on mahdollista risteyttää lajeja tai lajikkeita, jotka normaalisti kukkivat eri aikaan. On kuitenkin todennäköistä, että useimmat vanhat ruusuristeyvät ovat syntyneet samaan aikaan kukkivien kasvien ristipölytyksestä. Tämän tiedostaminen voi auttaa, kun päätellään mitkä ovat mahdollisesti olleet kasvin vanhemmat – erityisesti on pidettävä mielessä, että lajikkeen syntyäikaan tietyt lajiyhdistelmät eivät edes olisi olleet mahdollisia ennen kuin kyseinen laji oli ensimmäistä kertaa saatu maahan. Toivottavasti uusi DNA-tekniikka auttaa tulevaisuudessa joidenkin pimpinellaruusulajikkeiden vanhempien selvittelyssä.

'William III' Kuva: Pirjo Rautio, Simolan rosario

Julkisia pimpinellaruusukokoelmia

Olen tutkimukseni myötä kerännyt varsin laajan henkilökohtaisen pimpinellaruusukokoelman. Skotlannissa tai muualla Britanniassa ei kuitenkaan ole laajaa julkista kokoelmaa. Joissakin National Trust for Scotlannin hallinnoimissa puutarhoissa on jonkin verran lajikkeita. Tiluksilla, joilla 1800-luvulla oli laajoja kokoelmia, kasvaa vain harvoja yksilöitä tai niitä ei ole lainkaan. **Crathes Castle** Skotlannin Aberdeeni-
stä länteen on eräs suosikkipuutarhoistani, jossa kasvaa useita hyvin menestyviä pimpinellaruusulajikkeita. Lähellä sijaitsee myös **Drum Castle**, jossa on vastaperustettu muurien ympäröimä ruusutarha. Siellä on hyvä valikoima pääasiassa sellaisia pimpinellaruusuja, joita on viime vuosina saanut taimistoista. Kinnairdin pikkukylässä Skotlannissa lähellä Dundeeta lienee kuitenkin yhä kaikkein mielenkiintoisin kokoelma. Sen loi tri **Peter Waister** vaimonsa ja muiden ruusuharrastajien kanssa noin kolmekymmentä vuotta sitten. Tästä puutarhasta on vuosien saatossa tullut Perth and Kinrossin kunnan hoidossa oleva pieni julkinen puisto. Valitettavasti kokoelmasta puuttuvat nykyään suurimmaksi osaksi nimikyltit, mutta se on kesäkuussa hyvinkin vierailun arvoinen. **The Royal National Rose Societyn ruusutarha lähellä St. Albansia** Englannissa hävitettiin 2004, mutta uutta puutarhaa rakennetaan parhaillaan läheiselle alueelle. Jää nähtäväksi kuinka paljon pimpinellaruusuja sinne asetetaan näytteille.

Vieraillessasi toukokuussa 2004 **Europa-Rosariumissa** huomasin kuinka kukoistava se on. Ruusut on pääasiassa sijoitettu ryhmänsä mukaan, kuten Albat, Bourbonit, Damascenat ja Gallicat. Vaikka pimpinellaruusuja pidetään Britanniassa omana ryhmänä, niitä ei käsitellä samoin saksalaisissa ruusukirjoissa tai Europa-Rosariumissa. Kuitenkin rosariumin hieno ”villiruusukokoelma” sisältää *Rosa spinosissiman* monien eri värimuotojen lisäksi lajikkeita, joilla on yksinkertaiset valkoiset tai kermanväriset kukat. Eräät viimeksi mainituista näyttävät pintapuolisesti samanlaisilta ja Sangerhausenissa opin löytämään tuntomerkkejä, jotka muutoin voisi helposti ohittaa. Muutaman rosariumissa viettämäni päivän aikana työskentelin **Hella Brummen** (johtaja), **Thomas Havelin** (apulaisjohtaja) and **Volker Wissemannin** kanssa tutkien epäselviksi jääneitä ruusuja. Kirjoitimme kaikista kasveista kuvauksen, joka sisältää yksityiskohtaisen selostuksen tuntomerkeistä, jotka erottavat sen muista ruusuista. Näitä voi olla esim. piikkien ja sukasten määrä. Otimme myös tuntomerkeistä valokuvia, jos se oli suinkin mahdollista. Onneksi sää oli hyvä, mutta ei liian kuuma. Valitettavasti ajankohta oli liian varhainen joidenkin lajikkeiden kukinnan kannalta. Oli myös liian aikaista rekisteröidä toisten lajikkeiden kypsien kiulukoiden väriä ja muotoa. Kiulukat voivat auttaa risteymien tunnistamisessa ja antaa viitteitä vanhemmista.

Puutarhaharrastajankin havaittavissa olevien fyysisten kasvitieteellisten piirteiden lisäksi huomasin, että myös **ruusun tuoksu tai haju** voi antaa vinkkejä perimästä. Joko yksinkertaisista tai kerrotuista keltaisista tai kermanvärisistä lajikkeista saattoi erehtymättä tunnistaa selkeän *Rosa foetidan* tuoksun tai häivähdyksen siitä. Näin oli myös joidenkin yksinkertaisten valkokukkaisten lajikkeiden kohdalla, joita ensi katsomalla oli mahdoton erottaa *R. spinosissimasta*. Eräiden lajikkeiden silmujen tai varsien rauhasten erittämä mausteinen tai hedelmäinen tuoksu oli erottava piirre, joka puuttui toisilta. Palattuani oman kokoelman pariin tutkin joitakin kasveja uudessa valossa. Suunnittelen palaavani Europa-Rosariumiin vuonna 2006 ja toivon näkeväni siellä joitakin omasta kokoelmastani peräisin olevia pimpinellaruusuja!

Viljelyhavainnot

Pimpinellaruusut eivät ole turhantarkkoja maanlaadun suhteen ja kasvavat savesta miltei puhtaaseen hiekkaan, kuten ne tekevät luontaisilla kasvupaikoillaan hiekkadyneillä. Ne kasvavat hyvin laihoilla hiekkaisilla ja kivisillä mailla, joissa muut ruusut eivät välttämättä viihdy. Ne kuitenkin hyötyvät hyvin palaneesta karjanlannasta keväisin. Näin kukkia muodostuu entistäkin runsaammin ja kukkien väri voi olla voimakkaampi. Ne pitävät täydestä auringonpaisteesta ja kasvavat ja kukkivat paremmin, jos ne eivät ole varjossa kuin ehkä osan päivää. Useimmat brittitaimistot varttavat pimpinellaruusut perusrunkoon, mutta ne kasvavat luonnollisemmin ja elävät pitkempään (määrittelemättömän ajan) omajuurisina. Vartetut ruusut kannattaa istuttaa

siten, että vartoskohta jää selvästi mullan alle. Tällöin kasvavat juurivesat ovat todennäköisesti samaa pimpinellaruusulajiketta ja niillä on sama luontainen kasvutapa. Eräät lajikkeet kasvavat matalan pallomaisiksi, mutta toiset ovat korkeampia ja kaarevaoksaisia ja eivät muodosta niin paljon juurivesoja. Pimpinellaruusut eivät yleensä vaadi leikkausta ja luonnostaan kaarevaversoisten kukinta menee piloille typistelystä. Pyöreämuotoiset lajikkeet sitä vastoin hyötyvät kevyestä leikkauksesta ja niitä voi muotoilla pensasaitasaksilla heti kukinnan jälkeen. Niistä voi myös tehdä viehättävän aidanteen. Kukinnan jälkeen leikkaamalla menetetään toisaalta kiulukat, jotka ovat koristeellisia loppukesällä ja syksyllä, kun taas liian myöhään leikkaamalla poistetaan seuraavana vuonna kukkivat versot.

Juurivesat ovat pimpinellaruusuille luonteenomaisia ja niiden avulla ruusujaan voi helposti lisätä sekä lahjoittaa ystävillekin. Jos istuttaa ruusut niin, että niillä on paljon tilaa ja valoa, juurivesat kasvavat lähelle emokasvia ja muodostavat pikkuhiljaa laajenevan pensaan. Jos istuttaa ruohovartisia tai muita kasveja niiden lähelle, juurivesat hakeutuvat valoon, vaikka se sitten olisi kukkapenkin edessäkin! Jos maa katetaan suodatinkankaalla tai mustalla muovilla ja soralla tai kuorikkeella rikkakasvien taltuttamiseksi, juurivesat kasvavat kasvamistaan, kunnes saavuttavat sauman tai reunan ja pääsevät valoon. Jos käyttää soraa tai kuoriketta ilman kangasta tai muovia, ongelmia on vähemmän. Vesojen pelossa ei pimpinellaruusuja kannata jättää istuttamatta; on helppo katkoa ylimääräiset vesat lapiolla. Jos haluaa lisätä ruusua, kannattaa odottaa syksyyn tai kevääseen ja siirtää taimi vasta sitten varovasti uuteen paikkaan tai ruukuttaa se. Olen huomannut pimpinellaruusujen viihtyvät 2-3 vuotta suurissa, yli 20 litran ruukuissa. Näin voi siirtää yhden tai useamman ruusun lähelle asuintaloa niiden ollessa täydessä kukassa. Aloin kasvattaa ruusuja ruukuissa ennen niiden istuttamista lopullisille paikoilleen, koska huomasin istutussuunnitelman kärsivän, jos hankittu ruusu ei ollutkaan sitä mitä piti. Lisäksi jos saa ”uuden” pimpinellaruusun juurivesan, sitä on helpompi kasvattaa aluksi ruukussa, kunnes se on riittävän vahva istutettavaksi.

Lopuksi

Nykyään on saatavilla suhteellisen harvoja pimpinellaruusuja, kun niitä ennen oli jopa useita satoja. Silti jokaisessa puutarhassa tulisi mielestäni olla vähintään yksi tai kaksi lajiketta. Pimpinellaruusujen ulkoasu, tuoksu ja mielenkiintoinen historia tarjoavat kasvattajalleen monia ilonaiheita.

Kirjallisuus:

Boyd, P.D.A. (2004 a): Scots Roses: a new look at an exuberant group. Historic Rose Journal No. 28, Autumn 2004, The Royal National Rose Society, pp. 2-11 (web-versio: <http://www.peterboyd.com/rosapimp3.htm>).

Boyd, P.D.A. (2004b): Mary McMurtrie, painter of Scots Roses. Historic Rose Journal Royal National Rose Society. No. 28 Autumn 2004 p. 7. (web-versio: <http://www.peterboyd.com/mcmurtrie.htm>).

Boyd, P.D.A. (2004c): Scots Roses in Europe and the Europa-Rosarium at Sangerhausen in Germany. NCCPG Shropshire Group Newsletter Autumn 2004. (web-versio: <http://www.peterboyd.com/sangerhausen04.htm>).

Boyd, P.D.A. (2005): Scots Roses for Scottish Gardens. The Scottish Garden. Spring 2005.

McMurtrie, M. (1998): Scots Roses of hedgerows and wild gardens. Antique Collectors Club, Woodbridge.

Ks. myös:

Paper for PlantNetwork Newsletter on 'In Search of lost Scots Roses'. Lost Scots Roses

Paper for NCCPG Shropshire Branch Autumn Newsletter 2004 on 'Scots Roses in Europe and the Europa-Rosarium at Sangerhausen in Germany' Scots Roses in Europe

Paper for the RNRS Historic Rose Journal on 'Scots Roses: a new look at an exuberant group of old roses' Scots Roses 3

Paper for the RNRS Historic Rose Journal on 'Mary McMurtrie, painter of Scots Roses' Mary McMurtrie 1902-2003